

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 8.

Lördagen den 25 Februari

1871.

Motioner vid 1871 års riksdag.

Utöfningen af den i andra folkrepresentationer okända rättigheten för enskilda ombud att inom en viss tid, men för öfrigt i oinskränkt antal och i alla möjliga ämnen, väcka förslag som ovilkorligen skola af riksdagen behandlas, är en af de tillförlitligaste måtarna på riksdagsmannens åsichter, upplysning och omdöme. Det är af denna anledning vi företagit oss att genomgå och, så vidt det är möjligt, under några få allmänna rubriker sammanställa de förslag som denna gång blifvit inom motionstiden framgifna, för att i dem söka utfinna de ledande tankarne för riksdagens verksamhet, och på samma gång undersöka huruvida något framsteg är märkbart från föregående riksmöten.

Att detta senare är förhållandet, faller genast i ögonen. När det forna bondeståndet, med sina hundra ledamöter eller der omkring, endast inom sig kunde till hvarje riksdag åstadkomma 7 å 800 motioner i allt möjligt, och äfven de första riksdagarne under den nya grundlagen, ehuru med en till fjerdedelen förkortad termin, producerade omkring fyra hundra — nemligen 367, 428 och 405 vid de tre riksdagarne 1867, 8, och 9, — så sjönk antalet förliedet år på en gång till 306 och har denna gång ytterligare nedgått till 227. Ett eller annat förslag till grundlagsförändring, eller i ämnen af den beskaffenhet att motionen skall behandlas af

tillfälligt utskott, torde väl ännu se dagen, men antalet af dem kan icke bli synnerligt stort, och man torde derföre såsom en allmän erfarenhet kunna säga, att motionssiffran vid de båda sista riksdagarne minskats med 25 proc. från den närmast föregående, på samma gång som man måste erkänna en större begränsning i valet af ämnen och en omsorgsfullare utarbetning i detaljerna i de flesta förslag som gifva anledning till en sådan behandling.

Den väntan som allmänt uttalades i slutet af förra året, att vi denna gång skulle få »en krigs- och jernvägsriksdag», har visat sig fullkomligt sannspådd, men det tillkommer ett tredje ämne som vill dela uppmärksamheten med de båda nyssnämnda, och det är lagstiftningen för tillverkning och försäljning af bränvin. Rätta titeln synes derför böra blifva en krigs-, jernvägs- och bränvinsriksdag.

Motionerna i *militärfrågor* äro visserligen endast 15, af hvilka flertalet angår detaljfrågor, såsom indragning mot vakansafgifts erläggande af båtsmans- eller rotehållet, undersökning af Sveriges kuster för anläggande af befästningar, utgörande af frälserusttjensten in natura o. s. v., eller också af endast löst utkastade allmänna grundsatser, men deribland förekomma äfven sådana arbeten som hr *Palanders* väl genomtänkta och, såsom vi befara ovederläggliga framställning om vårt sjöförsvär,

samt hr *Mankells* fullständigt utarbetade förslag till förändrad organisation af landförsvaret, hvilket är underskrifvet, utom af motionären, af 56 andra ledamöter af Andra kammaren, deribland äfven sådana som framlagt eget förslag samt af pluraliteten bland försvarsutskottets ledamöter i samma kammare.

Jernvägsmotionerna uppgå till ett antal af 32, med yrkanden på anslag af tillsammans 14 millioner, och dessutom af lån till mer än två gånger detta belopp, för inalles ett tjugotal särskilda vägsträckningar. Vi förmoda att dessa siffror äro fullkomligt tillräckliga att visa nödvändigheten deraf, att fördelningen af anslaget till de sekundära banorna, enligt jernvägskomiténs och regeringens förslag, läggas i regeringens händer, på det icke hela riksdagens verksamhet må blifva af dessa stridande intressen alldeles demoraliserad och söndersliten.

Denna åtgärd är nu så mycket nödvändigare, som det visat sig att motionsformen icke lemnas obegagnad för att åstadkomma upprifvande af föregående riksdagsbeslut. Det skulle vara den största olycka för hela vårt samhälle om alla dessa gamla och nya stridigheter lemnades fritt spelrum i statsutskottet, i kamrarne och i de samfälda voteringsrättarna. Så väl denna riksdag som en lång rad af de följande skulle på sådant sätt blifva sannfärdiga krigsrikdagar, utan att de derför behöfde behandla försvarsväsendet; der skulle uppstå ett inbördes krig, ett *bellum omnium inter omnes*, mellan samtliga länen, i hvilket hvart och ett, icke ens det lilla Gotland undantaget, hade sina särskilda intressen att förfäkta, sina speciellt farliga fiender att söka nedgöra, och sina företrädesvis nyttiga allianser att afsluta. Vi behöfva icke utförligare angifva de följder som för samhället i allmänhet skulle uppstå af ett sådant krigstillstånd.

För öfrigt kan det icke nekas att den grundliga striden mellan ortsintressen i rätt betydlig mån bidragit att reda begreppen om de bansträckningar som för vårt lands allmänna och särskilda behof äro mer eller mindre oundgängliga. Ur den förra synpunkten sätta vi utan tvekan i första rummet det korta vägstycket mellan Vexjö och Carlskrona, med en utgrening till Kalmar, samt en förening mellan Carls-

borg och Vestra stambanan, hvilken senare föga dyrbara förbindelse emellertid till vår förundran hvarken blifvit af regeringen eller någon enskild motionär hittills ifrågasatt. Att ett försvar utan alla kommunikationer med de förnämsta vapenplatserna till sjös och lands är ett ganska ofullständigt försvar, hafva vi kunnat lära oss af de sista krigshändelserna, i fall vi icke visste det förut, och särskilt förefaller det oss att en jernväg till vårt förnämsta sjöetablissemang är lika vigtig som dess befästande från hafssidan.

Bland de kommunikationer som afse landets ekonomiska utveckling, är det ingen som på något vis kan mäta sig i betydelse med den i båda kamrarne till understöd, antingen i anslags- eller låneväg, lifligt förordade jernvägen mellan Falun och Krosskärrs utmärkta hamn vid Bohuslänska kusten. Man har på den sista tiden hört talas en hel del om »bergslagsbanor» och deras vigt för rörelsen, men den dagliga pressen i hufvudstaden synes med detta ord icke förstå något annat än den enda bana som afser att införlifva Norbergs bergslag med Stockholms handelsområde eller, med andra ord, hindra denna betydande bergslagsort att för sina produkter söka en annan utfartsväg. Om det fins någon jernvägssträckning som obestriddt förtjenar namn af bergslagsbana, så är det väl den föreslagna linien Falun—Krosskärr, ledande genom trakter som innesluta omkring $\frac{1}{2}$, det vill säga nära hälften af hela rikets malmfångst, nära tredjedelen af hela rikets tackjerns-, och fulla tredjedelen af hela dess stångjernstillverkning, dertill rikt utrustade med skogstillgång, och ypperligt försedda med vattenkraft för anläggandet af stora tidsenliga fabriker, genom hvilka vår jernindustri skulle kunna lemna ensamt ett ökad exportvärde af 30 till 50 millioner rdr årligen, utan att tala om det inhemska välstånd som skulle blifva en följd af jernvägsindustriens upplyftande ur dess nuvarande vanmakt. En sektion af denna bana har också af jernvägskomitén blifvit ställd i första rummet bland de jernvägsföretag åt hvilka den förordar statsunderstöd, och det kan icke gerna förutsättas, att ej denna stora, i full mening fosterländska angelägenhet skulle i en eller annan form af statsmakterna tillvinna sig den uppmärksamhet hvartill den är så väl berättigad.

Bland de 30 motionerna i *bevilningsfrågor* angår ungefär hälften villkoren för bränvinets tillverkning och försäljning. En ledamot af Första kammaren har upptagit den tanke som vid förra riksdagen framlades i den Andra, att sammanslå tillverknings- och försäljningsskatterna, hvilka för närvarande tillsammans uppgå till 1 rdr 10 öre, och att anvisa båda delarne åt statsverket, mot en bestämd ersättning till städer, landsting, hushållningssällskap och kommuner för de andelar hvilka nu tillkomma dem af minuterings- och utskänkingsavgifterna. Hr *Forssbäck* har denna gång inskränkt sig till att yrka erkännandet af några få, för handteringen naturliga rättigheter, hvilka hittills utan tillräckliga skäl varit hennes idkare förnekade: nemligen att utan terminsindelning bedriva tillverkningen längre eller kortare tid från den 1 oktober till den 1 maj, med minst 100 och högst 1200 kannor i dygnet, dock att minsta tillverkningen för hvarje anmälning icke understiger 1500 kannor; att tillverkaren må ega rätt att utan skattens betalande på förhand nedsätta den tillverkade varan under offentligt kontroll, samt att derifrån kunna mot skattens erläggande med 3 procent afdrag för afdrifningen, inom den 1 påföljande oktober uttaga och fritt förfoga öfver sin egendom; samt slutligen att vid export till utrikes ort erhålla restitution af tillverkningskatten, hvarutöfver, enligt motionärens förslag, skulle till uppmuntran tillerkännas honom en exportpremie af 3 öre per kanna, något som vi likväl för vår del anse onödigt. I allt det öfriga äro vi ense med motionären. Det fins intet skäl att vägra tillverkaren af bränvin hvad som är tillåtet för tillverkare af andra varor, och riksdagen behöfver endast bevilja ett i Första kammaren väckt, äfven i andra afseenden högst befogadt, förslag, om antagande af vissa grundbestämmelser för en författning angående upplag af varor och produkter mot bevis som i viss persons eller innehafvares hand representerar eganderätten, för att gifva anledning till uppkomsten af sådana nederlagsmagasin som i motionen förutsättas. Med hr *Forssbäck* hafva förenat sig tio andra ledamöter af Andra kammaren, och då chefen för bränvinskontrollbyrån själf erkänner »en fullständig förändring i villkoren för tillverkning af bränvin både ur

allmän och enskild synpunkt önskvärd», bör man kunna fordra af bevilningsutskottet utarbetandet af en lag sådan att den kan vinna riksdagens bifall. Derför utom hafva åtskilliga åtgärder blifvit ifrågasatta till förekommande af så kallad salning samt försvårande af oloflig försäljning vid marknader och andra tillfällen. Det förra är ett öpskningsmål, som varit fruktlöst eftersträfvadt vid flere föregående tillfällen; det senare anser man sig kunna vinna, genom att lägga i kommunalstyrelsernas hand en rätt att bevilja tillstånd som hittills legat i konungens befallningshafvandes. Vi erkänna emellertid att vi tro på de senares rättskänsla fullt ut lika mycket som på de förras.

Hvad i öfrigt bevilningen beträffar, så är det blott en enda som yrkat åsättandet af nya införseltullar, nemligen å råg- och hvetemjöl, hvilket är en orimlighet, samt förhöjda tullsatser å kaffe och socker, hvilket vi önskade måtte kunna undvikas. Mot en från flere håll föreslagen förhöjning i tobakstullen skola vi ingenting invända, så vidt den kan sättas i verket utan att gifva premier åt luredrejeriet. Att sätta afgiften i form af accis på cigarrer, snus och tuggtobak torde icke befinnas mycket lättare, och innan utskottet framkommer med något förslag att på denna väg bidraga till fyllande af de utomordentliga statsbehofven, må det väl betänka sig på säkra utvägar att förekomma underslef, på det att icke den förespeglade vinsten för statsverket måtte reducera sig till en gifven förlust.

Ifrågasatta förändringar i *lagar och författningar* uppgå till mera än 60, men de tillhöra en stor mängd olika ämnen, såsom underdomstolarnes inrättning, i afseende hvarpå blifvit yrkadt, dels antagande af det gamla komitéförslaget, dels åtgärder afsedda att göra det möjligt för smärre städer att lägga sig under landsrätt: vidare en sådan förändrad redaktion af vissa punkter i Giftermålsbalken att hustru skulle blifva i tillfälle att fritt förfoga öfver sin enskilda förmögenhet, en förändring hvars önskvärdhet och behöflighet gjort sig allt mer och mer erkända; upphäfvande af vatten- och brödraffet såsom förvandlingsstraff, och vidtagande af utvägar till att låta för oguldna böter ådömdt enkelt fängelse aftjenas vid stads- och häradsfängelser, i ändamål att

förekomma långväga och kostsamma forslingar af fångar som skola aftjena några få riksdalers ådömda böter; skärpta bestämmelser angående tillsynen öfver omvändas egendom; rättvisare fördelning af skyldigheten att underhålla tingshus, vägar och broar; ett enstaka förslag om skjuts-skyldighetens skiljande från jordbruket, o. s. v. En ganska stor del af dessa motioner äro obetydliga och illa motiverade, hvilket torde sätta lagutskottet i tillfälle att egna så mycket större uppmärksamhet åt sådana som verkliga förtjena afseende.

Angående förenklingar och indragningar i de *administrativa embetsverken* äro 6 förslag väckta, af hvilka hälften i nästan enahanda ordalag yrkar på ett enklare och billigare expeditionssätt; men derjemte har hr Ribbing återupptagit sin motion från förra riksdagen, hvilken då vann Andra kammarens bifall, och troligen skulle hafva vunnit framgång i riksdagen, om Första kammarens utskott haft något bättre tid på sig till sakens utredande. Det vore en stor fördel för alla sådana frågor som höra under tillfälligt utskotts handläggning, om förslagen samtidigt väcktes i båda kamrarna, och hvarderas tillfälliga utskott, såsom redan skett i fråga om fattigvårdslagstiftningen, begagnade sin rätt att sammanträda och utarbета öfverensstämmande yttranden. De af Första kammarens ledamöter som intressera sig för embetsverkens förenkling borde derför icke försumma att der upptaga hr Ribbings motion. Ett förslag att indraga Geologiska byrån, och lägga dess funktioner och samlingar under den motsvarande afdelningen af det Naturhistoriska Riksmuseum, har för denna gång förfallit, men tanken torde icke sakna alla skäl för sig.

Om förändringar i *kommunallagarne* hafva denna gång endast blifvit väckta 8 motioner, deribland flere sådana som, utan någon förändring i rösträtten, afse några allmänna bestämmelser, till exempel att på landstingen öfverflytta pröfningskomitéernas åligganden o. s. v. För städerna har blifvit af en motionär ifrågasatt en tregradig röstskala, med 1 röst för bevillning under 15 rdr, 2 röster mellan 15 och 50 rdr, samt 3 röster för alla derutöfver; en annan har yrkat den bestämmelsen för landet att ingen skulle få ega högre rösträtt än tjugondelen af hela kommunens fyrkants-siffra, och en tredje har från förra riksdagen

upptagit en då förkastad motion om lika rösträtt vid val, utan att låta afskräcka sig af hvad som då anfördes om orimligheten att begagna olika rösträtt vid handläggandet af de ekonomiska målen och vid utseendet af personer som inom alla större städer ovilkorligt, och inom alla andra kommuner der sådant finnes lämpligt, utan kontroll ensamme utöfva kommunens hela ekonomiska befogenhet.

Rörande *banklagstiftningen* äro väckta 16 motioner, de flesta i det syftet att till fördel för riksbanken undertrycka eller åtminstone tillbakasätta de enskilda bankerna; man vill från 2 till 5 rdr höja deras bevillning för hvarje 1,000 rdr inom högsta beloppet af deras sedelutgifning, och man vill äfven »förstärka» eller »konsolidera» riksbanken, genom att reservera tredjedelen af dess årliga vinst, för att på den vägen sätta den i tillfälle att efter hand monopolisera hela penningarörelsen i landet. Krig på lif och död mot de enskilda bankerna, till förment fromma för riksbanken, är den fana kring hvilken landtmannamajoriteten i Andra kammaren slutit sig, med det radikala partiet på sin venstra flygel. Denna fanaföres denna gång af partiets främste statskonom, hr Jöns Rundbäck, som, i en nyss af konstitutionsutskottet underkänd motion med förslag till förändring i § 72 Reg.-formen, uttalat åsiger hvilka äro för tänkesätten och kunskaperna i dithörande ämnen särdeles betecknande. Hr Rundbäck får, genom att sätta punkt midt i en mening, fram den till målet ledande redaktionen, att »Riksbanken allena eger rätt att utgifva sedlar.» Om graden af hans och hans partis insigt och tankeförmåga vittnar den egendomliga föreställningen, att en in-teckning i fast egendom, hvilken egaren såsom pant öfverlemnar i annan mans händer, långt ifrån att ega ett värde, är en helt och hållet negativ tillgång, det vill säga mindre än intet, såsom endast representerande egarens *skuld*. Det är emellertid lyckligt för flere än en lantagare i de hatade bankerna, att de hos dem få som säkerheter för lån pantsätta — sina egna skulder.

Det är utan all fråga, att kongl. förordningen af den 20 Maj 1864 angående sedelutgifvande banker är i behof af en revision, men ingen lag kan med framgång förbättras, så länge lagens föremål är af lagstif-

tarne utsatt för ett koncentreradt och fanatiskt hat. Såsom exempel derpå må nämnas, att ett bland klagomålen öfver de enskilda bankerna allt ifrån början varit, att dessa skulle kunna inlösa sina sedlar med riksbankens, hvilka de på detta sätt skulle skrinlägga och hålla ute ur rörelsen; men då bankegarne erbjödo sig att inlösa sina sedlar med silver, uppstod ett ännu mera förbittradt rop mot de enskilda bankerna, derför att de kunde sätta ifråga att ikläda sig lika förbindelser med riksbanken, hvaraf följden ju skulle blifva, att deras sedlar finge »likställighet» med dennas. Så omöjligt är det att genom eftergifter tillfredsställa det parti som till hälften tillfäst riksbankens styrelse, och som genom lotteriet med den förseglade sedeln kan en dag lyckas tillsätta den helt och hållet. Funnes endast en större fond af ekonomiska insigter, och en mindre fond afund öfver förmenta obehörigt stora vinster, skulle det vara lätt att inse, att den ena som den andra bankens sedlar äro ingenting annat än fordringsbevis, genom hvilka utgifvaren öfverflyttar sin egen kredit på sådana personer som behöfva den, och hvilka det alltså endast beror af gäldenärernas anseende för redbarhet och soliditet att få godkända såsom antagliga betalningsmedel i det dagliga lifvet, och då skulle äfven det rådande partiets handlingssätt i denna fråga af allmänheten betraktas med alldeles samma ögon som detta partis handlingssätt i försvarsfrågan.

Motioner rörande frågor som inverka på *statsregleringen* uppgå till ett tjugotal, om man icke räknar ett nästan lika stort antal yrkanden om anslag åt kommuner eller enskilda personer, och om eftergifter af kronans rätt till förmån för kommuner eller enskilde. Bland sådana anslag är föreslaget ett å en half million för anläggande af ett kanongjuteri och gevärswerkstad i nordvestra delen af landet. Grundräntornas kapitalisering har åter blifvit ifrågasatt, dels af fem motionärer från Skaraborgs län genom betalning under 40 års tid af 5 % ränta och 1 % amortering af det för ränta och tionde uppskattade kapitalet, dels af några andra genom en dylik amortering i 30 års tid, sedan likväl halfva kapitalvärdet, så väl af ordinarie räntan som af kronotionden, på en gång blifvit afskrifvet. Grundräntornas, liksom indelningsverkets

aflösning är i sjelfva verket föga mer än en tidsfråga, och det är derför tillfredsställande att finna allmogen, åtminstone i ett landskap, erkänna behörigheten deraf att rättvisa utöfvas mot alla öfriga samhällsklasser, derigenom att jordens realonera icke efterskänkas utan bortköpas till deras verkliga värde.

Bland motioner som höra till denna klass böra vi icke förbigå ett i Första kammaren förut väckt och nu ånyo upptaget förslag till införande af *perpetuella räntor*. Vi kunna vid detta sätt att upplåna statens behof för jernvägar, och för andra tillfälliga utgifter för kortare tid, icke finna den mest aflägsna betänklighet som icke vid närmare påseende försvinner, på samma gång systemet tillskyndar statsverket obestriddliga fördelar. Man har låtit påskina, att amorteringen på sådant sätt skulle undanskjutas, men detta är endast ett riksdagens misstroende mot sin egen heder. Det är ju ingen ting som hindrar riksdagen att jemte de gamla amorteringslånen upptaga nya, hvarigenom skulderna lika väl odödliggöras, men ännu mindre är det någon ting som hindrar riksdagen att afsätta en årlig *sinking fund* och derför, så ofta tillfället är gynnande, återköpa sina egna obligationer. Den förbättrade form under hvilken hr Wallenberg denna gång framlagt sitt förslag om införandet af ouppsägbara 4 procents-obligationer, med halfårlig räntebetalning af 2 caroliner, är ett af de tänkvärdaste som förekommit vid innevarande riksdag, och ett af dem som göra det rättmätigaste anspråket på statsutskottets och kamrarnes allvarliga uppmärksamhet.

De hittills väckta förslagen till *grundlagsändringar* äro ej många eller af särdeles betydelse. Vi förbigå så väl dem som en mängd andra, af den lumpnaste beskaffenhet, åt några af hvilka vi redan med tillfredsställelse sett Andra kammarens tillfälliga utskott göra full men sträng rättvisa.

I allmänhet torde det, af den korta analys vi kunnat underkasta de enskilda motionerna vid detta års riksdag, visa sig att ett framsteg egt rum både i ämnenas begränsning och i deras behandling. Men det är ändå för mycket af idéer, hvilkas återförvisning till det toma intet hvarifrån de utgått obehörigt inkräktar på riksdagens tid. Det är i synnerhet ett område som enligt vår tanke borde, om ej i grundla-

gen, åtminstone i den parlamentariska händelsen, vara fredad för alla enskilda förslag, nemligen statsregleringen. Då §§ 58 och 59 Reg.-formen ålägga konungen att icke blott för riksdagen framlägga statsverkets behof, utan äfven förslag rörande sättet att genom bevillningar fylla hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra, är det i hög grad obilligt, att regeringens finansplan skall genom enskilda förslagsställare, som icke fråga efter hvar de fordrade anslagen skola tagas, i grund förtryckas. Det må naturligtvis stå riksdagen öppet, att hädanefter som hittills hos K. M. anmäla befintligheten af särskilda orters eller inrättnings behof, på det konungen må, om han så finner för godt, i nästa proposition om statsverket göra förslag till deras afhjelpande, men denna proposition bör af riks-

dagen anses såsom en finanslag, ur hvilken den väl må utesluta hvad den icke gillar eller icke anser kunna bestridas med tillgängliga medel, men till hvilken den icke bör af sig själf någon ting tillägga, liksom vi ej heller kunna finna rätt öfverensstämmande med parlamentariskt dekorum ett förfarande som, så vidt vi erinra oss, först vid denna riksdag synes hafva kommit i bruk, nemligen enskilda motioner i hvilka uttryckligen yrkas på afslag af vissa regeringspropositioner. Med långt större fog vore det värdt att i motionsväg yrka afslag på andra motioner, när de äro uppenbart orimliga, men det faller ingen in att mot enskilda representanter visa en missaktning, hvilken man icke har någon betänklighet vid att visa mot regeringen.

Arbetare-frågan.

II.

Vi hafva sett hvilka anledningar det fins till vänskap mellan kapital och arbete: ju mer kapital, desto mer tillfälle till arbete, och ju flere arbetare, desto mer tillfälle för vinstbringande användning af kapital. Mellan de olika klasserna af arbete fins ej denna intressenas gemenskap i lika hög grad, ty priset på arbete i ett yrke kan icke stiga utan att öka lefnadskostnaderna för ett annat. På samma sätt fins för kapitalisten den fara i kapitalets förökning, att hans vinst minskas i samma proportion som tillgången växer, och hans enda räddning ligger i förökningen af arbetarnes antal, som gör det möjligt för honom att fördelaktigt anbringa der vara af hvilken han är i besittning. Liksom arbetaren utvandrar till främmande världsdelar, för att söka en mera lönande sysselsättning än hans eget land kan erbjuda honom, lika så fins det en kapitalets emigration, naturligtvis inskränkt till de lätt flyttbara penningkapitalen. Man ser sådana periodiskt återkommande utvandringar af penningen, när de rika och tätt bebodda ländernas besparingar genom långvarigt välstånd hopat sig i den grad att räntan sjunkit under den punkt der man anser det värdt att spara. När kapitalet icke vidare hemma inbringar den vanliga afkastningen, kastar det sig i äfventyrliga spekulationer på aflägsna orter,

der det vanligen finner sin undergång, såsom mexikanska, turkiska, rumäniska statslån, sydhafshandelskompanier, peruanska och chilensiska silfvergrufvebolag o. s. v. Det är genom sådana brustna mississippibubblor som räntefoten hindras att falla under 2 eller 3 procent i länder sådana som England och Holland: de förfelade spekulationerna tjena som afledare för en rikedom som icke kan nyttigt använda sig. Kapitalisterna sinsemellan och arbetarne sinsemellan kunna göra hvarandra konkurrens och råka i fientlighet med hvarandra, men kapitalet och arbetet äro anvisade på att bistå hvarandra, och borde, om de å hvar sin sida rätt förstode sina intressen, aldrig kunna komma i kollision.

En sanning som denna gör sig emellertid icke så lätt insedd. Hvar och en vill köpa så billigt och sälja så dyrt som möjligt; deraf blir en gifven följd att hårdt ställas mot hårdt, att industrichefen icke erbjuder högre arbetslön än han genom konkurrensen med sin egen klass ovilkorligen tvingas att erbjuda, och att arbetaren å sin sida fordrar något mer än arbetets genom förhållandet mellan tillgång och efterfrågan bestämda värde. Att denne, under tryckningen af den våldliga konkurrens med sin egen klass som blifvit en följd af klassens hastiga numeriska tillväxt, yrkat på ett våldsamt

ingripande af lagstiftningen, för att till hans fördel undandraga kapitalet en större eller mindre del af dess rättmätiga vinster, är förklarligt, om ej förlätligt, genom den bristande insigt i lagarne för samhällsutvecklingen som de arbetande klasserna dela med många af sina bättre uppfostrade likar. Man får ej allt för strängt bedöma kommunismens förvillelser, när man allt jemt ser representanter af de besutna klasserna, som åtnjutit välgörningarne af en långt mera värdad uppfostran än arbetaren, envist och ensidigt yrka på undantagsförmåner för sig, i form af skyddstullar, rättighet att ur de allmänna fonderna erhålla lån till lägre ränta än den allmänt gångbara, frihet från förbindelsen att jemte alla andra medborgare bidra till sitt lands försvar, eller på efterskänkande af vissa realbördor, hvilka de redan genom inträdet i besittningen af sin egendom frivilligt åtagit sig o. s. v. Långt ifrån derför att förvåna oss öfver arbetarens fientlighet mot kapitalet, kunna vi med skäl skatta vårt tidevarf lyckligt att den icke uppträd i ännu våldsammare och mera förstörelsebringande former. Vi måste nemligen nog ihågkomma, att de våldaste utbrotten af arbetsklassens missnöje med dess sociala ställning, hvilka föranledde de beklagansvärda händelserna i Paris junidagarne 1848, voro onundvikliga följder af en vetenskaplig, med matematisk noggrannhet utarbetad, ehuru från falska utgångspunkter härledd samhällslära, för hvilken ansvaret faller på en helt annan klass än arbetarnes.

Det måste å andra sidan erkännas att det är från kapitalegarnes leder som de första och kraftigaste åtgärderna utgått till att understödja arbetarens bemödanden att förbättra sin ställning. Öfver allt hafva de stora industriella ledarne med allvar egnat sig åt undersökningar om de säkraste medlen att befrämja hans bästa, och det är från dem planen utgått att till ömsesidig nytta ingå bolag med arbetarne, sedan dessa genom erfarenheten hunnit öfvertyga sig om omöjligheten att umbära det stora kapitalets medverkan. Vid invärtandet af de första bolagsverkstäderna utgingo arbetarne från den föreställningen att, då det är arbetet som är källan till all egendom, måste det låta sig göra att bilda industriella företag genom association af arbetskrafter, utan något samlat kapital eller åtminstone

utan större belopp deraf än hvad arbetarne sjelfva kunde tillskjuta. I teorien möter intet hinder mot sådana föreningar, men i verkligheten är det en stor skilnad mellan värdet af det arbete som blifvit redan utfördt, hvilket just är kapitalet, och värdet af det arbete som först i framtiden skall utföras, och som endast under de gynnsammaste förhållanden kan komma till utförande. De föreningar som voro bygda på ett tillräckligt kapitaltillskott och för öfrigt sköttes med erforderlig intelligens hade framgång, men alla som saknade dessa vilkor för trygghet och varaktighet gingo en snabbare eller långsammare undergång till mötes, derigenom bevisande riktigheten af den gamla satsen, att ingen industriel företagsamhet är möjlig för den som icke har något att förlora, att arbetaren, som ingenting aflagt, icke kan och bör löpa risker, och att arbetet hädanefter som hittills måste blifva beroende af det pris kapitalet kan för det samma erbjuda. Denna regel rubbas icke deraf att arbetaren genom afläggande af besparingar småningom sättes i stånd att blifva sin egen förlagsman, eller med andra ord, köpa sitt eget arbete eller andras. Så till vida har arbetets värde i och för sig sjelf icke undergått någon förändring utan endast arbetarens egen ställning, derigenom att han, utom afkastningen af sina personliga förmögenheter, förvärfvat en ny källa till fyllandet af sina behof, och derigenom så att säga fördublat sin personlighet, hvilket ju är ändamålet med all mensklig tillvaro.

Men härvid skulle framsteget ej stanna: arbetet kan förädlas genom högre skicklighet och sålunda stiga i värde, så väl genom produktens ökade mängd och godhet som genom den intelligenta arbetarens omsorgsfullare vård af det som åt honom anförtrös, hvarigenom betydliga kostnader undvikas för arbetsgifvaren; och det är endast på denna grund som arbetarens ställning kan på ett verksamt sätt förbättras utan intrång på den vinst för kapitalet som är enda vilkoret för kapitalets välsignelsebringande tillväxt. Så fattades problemet af framstående industrichefer; de uttänkte planer att jemte den öfverenskomna lönen gifva arbetarne delaktighet i den vinst som kunde blifva en följd af deras ökade välförhållande. En af dessa män förtjenar här särskildt nämnas något utförligare än som

skett i hr Arnbergs förenämnda uppsats, mr Briggs, egare till ett stenkolsverk i södra Yorkshire i England, hvilket företag hade varit synnerligt olyckligt i afseende på arbetarnes sinnesstämning, i det *strikes* och *lock-outs* under årtal följt på hvarandra. Mr Briggs, den ene delegaren i firman, hade sedan lång tid studerat arbetaresaken och beslöt att göra ett experiment.

Egendomen uppskattades, i afsigt att förvandla den till ett aktiebolag, och dess befunna kapitalvärde 90,000 £ st. fördelades i 9,000 lotter à 10 £ hvardera. Egarne förbehöllo sig två tredjedelar i det stiftade aktiebolaget, under det den återstående tredjedelen hemböds åt arbetarne och allmänheten. Såsom grund för arbetarnes delaktighet i vinsten antogs ett fingeradt kapital, hvarpå arbetslönerna antogos vara ränta. Räntefoten sattes efter ömsesidig öfverenskommelse till 10 procent, både för det verkliga och det imaginära kapitalet; det senare utgjorde således tio gånger den årliga arbetslönen. Hvad af nettovinsten öfversteg dessa 10 procent, hvilka ansågos såsom en grundfondsrenta, fördelades mellan aktieegarne och arbetarne, men om nettobehållningen icke uppginge till 10 procent, skulle egarne ensamme bära förlusten. Framgången af det sålunda planerade företaget var nästan underbar: hvarje arbetare, som nu kände sig såsom delegare, ansträngde sig till det yttersta för det gemensamma bästa. Under de närmaste två eller tre åren var afkastningen tillräcklig att höja arbetarnes utdelning med flere procent och ändå afsätta en betydlig reservfond. Lika stor var förbättringen i det personliga förhållandet mellan egare och arbetare. En af de senare hade vid ett offentligt tillfälle yttrat, att »mr Briggs endast saknade klöfvar och horn för att vara djefvulen själf»; på ett nästan lika öfverdrifvet sätt gifvo sig, sedan bolaget blifvit bragt till stånd, arbetarnes alldeles motsatta tänkesätt tillkänna.

Denna anordning, som blifvit i större eller mindre utsträckning tillämpad af ett antal engelska, franska och belgiska fabrikanter, men hvarpå, såvidt det är oss bekant, icke något exempel förekommer i vårt fädernesland, har äfven blifvit mycket varmt förordad såsom en öfvergångsform, bland andra af den kommission som vid 1867 års världsexposition var tillsatt för att under-

söka och afgifva berättelse om de olika formerna för arbetets organisation och deras inverkan på arbetarnes ställning, ehuru åtskilliga af ledamöterna äfven uttryckte en afvikande mening. Man kan omöjligt tänka sig att ett bolagskap, uppgjort på mer eller mindre godtyckliga grunder, såsom förhållandet måste blifva med företag af samma beskaffenhet som det Briggska, skall kunna blifva föremål för lagstiftningsåtgärder, och grundsatsens tillämpning måste därför blifva beroende af det ömsesidiga goda förhållandet mellan arbetarne och industricheferna. Fördelarne af systemet, der det frivilligt kan införas, äro i ögonen fallande; arbetsinställningarne skola troligen uteblifva, emedan arbetaren, genom deltagandet i afvärernas öfvervakande, vinner en ekonomisk erfarenhet som lär honom att under ofördelaktiga yrkeskonjunkturer, nöja sig med en lägre arbetsförtjenst, hellre än att underkasta sig den dubla förlusten på sysslolöst kapital och sysslolös arbetskraft, äfvensom utsigterna till en större inkomst och den stegrade känslan af personligt ansvar måste bidraga att höja arbetaren i hans egna ögon, och derigenom välgörande inverka på hans sedliga och intellektuella utveckling.

Men å andra sidan saknar systemet icke sina olägenheter. Styrelsen, som i ekonomiska föreningar behöfver vara stark och koncentrerad för att gripa de fördelaktiga konjunkturerna i flykten, hindras och för-lamas genom en mängd oerfarna och der-före regelbundet misstänksamma rådgifvare, och utan höga sedliga egenskaper både hos styrande och styrde går all ting nödvändigtvis sämre än under det gamla systemet.

Den största faran ligger i de öfverspända förhoppningar som fästa sig vid den nya organisationen. De som föreställa sig att formerna göra allt — och det vill en icke vanlig bildning till att inse den trons dår-aktighet — mena att ingen rörelse förtjenar understödjas som ej revolutionerar hela samhället och på en gång afhjelpar alla dess missförhållanden; dessa lifliga sinnen hafva äfven fått i sitt hufvud att det kooperativa systemet skall på en gång föra alla arbetare till välstånd och en maklig njutning af lifvets goda. Ingen inbillning kan vara äfventyrligare. Det gifves intet system i verlden som sätter en människa i stånd att med en dags arbete köpa två da-

gars njutningar. Väststånd vinnes endast på den motsatta vägen, genom inskränkning i njutningarne och förökning i arbetet. Denna stegring i arbetets massa är likväl icke liktydig med ett ökad slafveri, ty den uppfosttrade människan kan med minskad slitning af sina krafter åstadkomma en högre och värdefullare produktion än förut, och det är den ökade intelligensen hos arbetaren som skall förhjelpa honom till högre lön för hans möda. Endast den inre förädlingen skall han hafva att tacka för den förbättring i timliga vilkor som hvarken lagstiftning eller frivillig inskränkning i arbetsmängden kan tillförsäkra honom.

Hr Arnberg anser den kooperativa formen för industriens organisation, hvilken vi här ofvan beskrifvit, »endast såsom en öfvergångsform till en ännu fullkomligare, der arbetaren är sin egen arbetsgifvare, till den rena associationen mellan arbetare.» Vi äro i detta afseende något tveksamme, och vi finna ej samma fördel som han i öfvergifvandet af den fixa arbetslönen för vinstandelar. Det andliga arbetet betalas allt jemt med fix lön; embetsmannen, läraren, presten, läkaren, domaren, tager, såväl af de enskilde hvilka han betjenar som af staten, vederläggningen för sina tjenstebevisningar i form af lön, och det kroppsliga arbetet är i ekonomiskt afseende af fullkomligt samma beskaffenhet. Det vore intet framsteg i arbetets och aftalens frihet att beröfva tjenstbevisningarne deras bytesvärde, ty det är så många af dem hvilka aldrig kunna beräknas på annat sätt än i daglön, och detta är, om man fördomsfritt betraktar saken, ingenting förnedrande. Den personliga tjenaren, hvars arbete är lika godt som någon annans, kan ej på annat sätt aflönas, ej heller jordarbetaren, timmermannen, stensprängaren, eller hvilken annan som verkställer ett tillfälligt arbete med materialier som icke äro hans egna. De tjenester som sålunda nedläggas på personer eller saker kunna ej mätas efter det ökade produktiva värdet hos deras föremål. Man må endast tänka sig att en informator, i stället för års- eller månadsarvode, begärde en anpart i sin lärjunges ideella eller materiella produktion. Äfven om arbetare i allmänhet lyckas blifva sina egna förläggare, skulle de handla mycket obetänkt mot sig sjelfva, om de vid uppgörandet af sina beräkningar underlåte att särskildt kalkulera värdet

af sitt eget arbete, eller upptog det till en högre siffra än det gäller på marknaden.

Vi veta ej heller, om det är i arbetarens intresse att helt och hållet afsäga sig dispositionen af sin arbetskraft, genom att ovilkorligt binda sig vid ett enda företag i hvilket han har andel: han beröfvar sig derigenom alla konkurrensens fördelar, medan han är underkastad alla dess olägenheter. Låtom oss antaga att ett faktori i en mindre stad till följe af tillfälliga konjunkturen arbetar under missgynnande omständigheter, så att de arbetare som ega det endast till hälften kunna på ett vinstgifvande sätt sysselsättas, medan i hufvudstaden eller på en annan punkt af landet samma industri för tillfället är öfveransträngd, så att de dervarande arbetarebölagen icke med sin personal kunna utföra alla ingångna beställningar. Huru onaturligt vore det väl då, att ej landsortsarbetaren skulle kunna söka tillfällig sysselsättning der hans arbete bäst behöfdes och bäst ersattes? Att han sjelf vore lottegarare i ett bolag borde väl icke beröfva honom rättigheten att sälja sitt arbete till ett annat, lika som man öfverallt i verlden träffar personer hvilka hafva någon jordegendom för sig sjelfva, tjenstgöra såsom inspektorer åt främmande, eller kassörer och kontorschefer i ett handelshus, som hafva andel i en annan firma, eller sjökaptener som hafva lotter i andra fartyg än dem de sjelfva föra. Hvar och en af dessa personer aktar sig visligen för att afsäga sig rätten att sälja sitt arbete på den marknad der det betingar det högsta priset; hvarföre skulle då arbetaren af missförstånd stolthet afhända sig samma rättighet?

Vi hafva förut sagt, att det är hvarje människas bestämmelse att i någon mån blifva kapitalist, genom att af sitt arbetes frukter aflägga något för den kommande dagens behof; endast på detta sätt kan hon, så vidt det här i lifvet är möjligt, uppnå ändamålet med sin tillvaro. Det är arbetarens liksom hvarje annan samhällsmedlems skyldighet att genom hederligt förvärf förstärka sin personlighet; på detta sätt nedrifvas bäst de förhatliga och för samhällets utveckling skadliga klasskilnaderna. Men det är ej ovilkorligen sagdt, att arbetaren fördelaktigast anbringar sina besparingar i förlag för eget arbete, ty detta beror på en mängd omständigheter, hvilka det erfordras

en hög grad af intelligens och erfarenhet att tillförlitligt bedöma. Vår tanke är att den moderna industrien icke kan umbära det stora kapitalet, och vi kunna derför ej heller dela hr Arnbergs åsigt, att det vore för samhället nyttigt, om en sådan fördelning skedde af dess rikedom, »att i stället för hvarje inkomst af t. ex. 100,000 rdr sattes 50 à 2,000 eller 100 af 1,000 rdr.» Det är i samhällets intresse att förmögenheter af detta mindre slag uppstå så talrikt som möjligt, men icke att de stora samlade kapitalen söndersmulas och skingras. Hvarje kapitalklass har nemligen sin särskilda bestämmelse och användning, hvilka icke utan skada kunna med hvarandra sammanblandas. Den lilla besparingen bör icke riskeras på spekulationer, hvilka för att lyckas förutsätta en större insigt, och det fordras en större samlad kapitalstyrka, för att icke blifva ruinerad om de misslyckas. Derför bör den första sparpenningen placeras säkert, om också mindre vinstbringande; detta är viktigt ej blott i ekonomiskt afseende utan nästan lika mycket i moraliskt, ty den sedliga styrkan, som är en trogen följeslagare till sparsamheten, löper fara att tillintetgöras af den spelsjuka som följer med spekulationen, hvar helst denna ej understödes af utbildad affärskänedom. Det första lilla förvärfvet har derför sin naturliga placering icke i aktiebolag, hvilkas chanser dess egare svårigen kan bedöma, utan i sparbanker och andra redbara kreditanstalter, eller såsom bokfordringar hos arbetschefer hvilka göra sig förtjente af ett sådant förtroende. Spekulationen är en nödvändig förrättning i samhället, ty den förutan skulle ständiga kriser hemsöka det aflönade arbetet, men ingen bör spekulera som ej vet hvad han vågar, och kan förlora något utan att tillintetgöra sin egen existens och sin nyttiga verksamhet. Denna viktiga förrättning tillhör det stora kapitalet, och det är en mer än tve tydlig vänskap som den lägsta pressen visar arbetaren genom sina bemödanden att förhatliggöra kapitalisterna under namn af penningmenniskor, ockrare och andra titlar, som gå ut på att utsätta dem för de mindre upplýsta samhällsklassernas ovilja och fientlighet. Kapitalisten kan icke göra arbetaren något ondt, ty hvarje riksdaler som han samlar bildar en fond att förlägga nytt arbete och sälunda hindra dess värde att falla;

sjelfva vinstbegäret hos den rike förvandlas på detta sätt till en välgärning för den fattige.

Utrymmet tillåter oss icke heller denna gång att inlåta oss på den viktiga frågan om arbetsklassens politiska ställning, och vi måste spara behandlingen deraf till en tredje och sista artikel. Men innan vi denna gång nedlägga pennan, måste vi, med några ord åtminstone, vidröra en viktig sida af arbetareproblemet, nemligen den sociala. Allvarsamma tänkare säga nemligen att arbetsklassen har i sin egen makt att bestämma arbetslönerna: den behöfver endast genom afhållsamhet från obetänksamma äktenskap hindra sin klass att tillväxa hastigare än kapitalet. Det är sant, att arbetsklassens förökning genom den stegrade konkurrensen nedtrycker arbetets marknadspris, likasom det är en tyvärr alldeles för mycket förbisedd sanning, att rättigheten att ega en afkomma är beroende af möjligheten att underhålla och uppfostra barnen, så att de bidra till att uppfylla samhällets ändamål men icke falla det till last. Men denna förpligtelse gäller för alla klasser i samhället, liksom öfverträdelserna deraf icke uteslutande förekomma bland de arbetande klasserna, och om vi hade en för den första undervisningen skriven medborgerlig plikt-lära, så vore detta bud en af de första lärdomar som förtjenade att inskräpas hos den uppväxande ungdomen; dock är det icke nog med att predika abstrakta sedebud, utan att på samma gång utbilda smaken och tänkesätten i en riktning som underlättar deras efterlevande. Proletariatet och okunnigheten äro vexelvis hvarandras orsak och verkan; den som sjelf förtviflar om möjligheten att förbättra sin ställning har icke något betänksamt att bringa i världen en mängd arftagare till sitt elände, medan den som i någon mån smakat behaget af en tryggad ställning och en sorgfälligare uppfostran skyr att gifva upphof åt en räcka af efterkommande, åt hvilka han icke kan bereda någon möjlighet att uppnå liknande förmåner. Det är af erfarenheten bekräftadt, att folkökningens geometriska hastighet i de gamla samhällena aftager med civilisationen, och detta är fullt naturligt, emedan de genom uppfostran och förvärfvad egendom förstärkta personligheterna bättre uppfylla samhällets ändamål än en större befolkning af ouppfostrade

och utblottade individer. Det behöfs en viss vana vid bekvämlighet och förfining hos de talrikaste klasserna i samhället, för att gifva dem herravälde öfver de djuriska instinkterna, men detta välbefinnande sprider sig, om ock långsamt, till större och större områden, och på dess grund upp- växa allt jemt nya sedliga krafter. Vårt eget samhälle hör i detta afseende icke till de sämst lottade; vår folkmängd tillväxer långsamt, men vi hafva aldrig haft något motstycke till det elände som för tjugo år sedan var regeln i Irland, och ännu är det i några af de tätast befolkade delarne af

den europeiska kontinenten. I den torftigaste boning och den enklaste dräkt inom våra egna gränser fins en snygghet, ändamålsenlighet och grad af komfort som saknas i långt bättre lottade länder, och om vi kunde i detalj följa framstegen af denna förbättring i lefnadssättet, som är ett så väsentligt vilkor för en tillväxande sedlighet, skulle vi sannolikt finna, att de stå i en bestämd proportion till de ökade besparingarne, så att summorna i sparbanks- eller motbokens kredit på visst sätt fått sina exponenter i sundare föda, förbättrade bo- hag och mera hyfsade lefnadsvanor.

Blick på pressen.

Dyningarne efter den storm som väcktes af tillsättningen af Andra kammarens nio-mannakomité börja småningom att lägga sig. Om sjelfva försvarsfrågans utsigter förspörjer man mycket litet. Om det är något mer än en tillfällighet, att vid ett af det särskilda utskottets sammanträden, då mycket viktiga principer voro under öfverläggning, de båda sakkunniga ledamöterna af Andra kammaren uteblefvo och ersattes af suppleanter, så att alla sju ledamöterna från denna kammare voro »rena landtmän», så är det säkert icke utan sin betydelse. Man talar nemligen om skarpa meningsspliftringar inom partiet, och då man vet, att, såsom det en gång yttrades af en riksdagstalare, politiska partier liksom ormarne gå dit stjerten vill, men icke dit hufvudet vill, så är det allt för sannolikt, och öfverensstämmer äfven med den allmänna erfarenheten, att den ytterliga bondemeningen i detta fall blir rådande och desavouerar sina hufvuden, eller åtminstone sin främsta man, hvars förbindelse med partiet vi alltid funnit onaturlig, och hvilken det skulle högeligen glädja oss att omsider se upplöst. De återstående kunde förstärka sig nedifrån och må då gerna drifva partiåsigtarna till deras ytterlighet: sådant är alltid »början till slutet».

Landsortstidningarne fortfara ännu med stränga uttalanden öfver partiet och dess förbehållanden, men pressen i hufvudstaden har åter vändt sig åt behandlingen af fredligare ämnen. I en följd af fyra artiklar, under den obehöfligt storordiga titeln »En lifsfråga för handeln och näringsarne», har

Aftonbladet redogjort för beskaffenheten och ändamålet med utrikes befintliga varu-nederlag, hvilkas egare mot ersättning mot-taga till förvaring handelsvaror af alla slag, å hvilka nederlagskvittenset gäller i hvar mans hand såsom åtkomstbevis, och hvars öfverlåttande åt annan man således är liktydigt med egendomens öfverflyttning på andra händer, antingen såsom pant eller med eganderätt. En förtjenstfull motion i syftningen af en lagförändring i fråga om pant, egnad att hos oss underlätta uppkomsten af sådana varumagasin, är också väckt i Första kammaren, och vi hoppas lifligt att den måtte vinna framgång. Det har så länge förts klagan deröfver att ej jordbruksalster, såsom spanmål, brännvin, spånadsväxter o. s. v. kunna belånas, och vi hafva i en föregående uppsats fäst uppmärksamhet på vigten af detta förslag, med särskildt afseende på några önskvärda förändringar i brännvinslagstiftningen.

Nya Dagligt Allehanda har i en följd af uppsatser under titel »Den unionella frågan» behandlat det hvilande förslaget till ny föreningsakt mellan de båda skandinaviska rikena, hvilket i år skall förekomma till afgörande hos riksdagen och i norska stortinget. N. D. A. afstyrker det på flere skäl, bland andra derföre att det icke innehåller något stadgande om en gemensam representation, inför hvilken unionsregeringen skulle vara ansvarig, särskildt i hvad som rör rikenas diplomatiska representation inför utlandet. Efter en framställning af hvad rikenas grundlagar i detta afseende stadga, heter det vidare:

Oaktadt, det sålunda är genom klara paragrafer och stadgad häfd uppenbart, att Sverige inför utlandet representerar unionen eller båda de förenade rikena, och oaktadt detta förhållande är föremål för ständig klagan från norrmännens sida, påstå de dock, att Norge är enligt unionsfördraget »likställigt och jemnbördigt» med Sverige, men de glömma dervid tillägget »på sätt denna föreningsakt närmare bestämmer».

Norrmannen professor Aschehoug har, i sitt försvar för unionskomiténs förslag mot advokaten Dunkers kritik, på ett från norsk sida ovanligt frimodigt sätt gifvit den missbrukade jemlikhetsfrasen sin rätta betydelse och sanna historiska belysning. Han yttrar: »Riksakten avslutar en följd af historiska tilldragelser, hvilkas hufvuddrag är att Sverige, utan något slags uppfordran från norrmännens sida, tvang den dansk-norska konungen att afstå Norge, att från svensk sida tillbjöds norska folket en förenig under en gemensam konung, att Norge först förkastade detta tillbud, men derpå efter ett kort krig och under trycket af stormakternas hot ingick på en förenig. Detta skedde på vilkor, som visserligen i stort taget voro gagneliga för Norge, men ingen kan utan att kränka den historiska sanningen neka, att det norska folket helst skulle hafva undgått förenigen, kände sig Sverige underlägset och fruktade för öfvergrepp från dess sida. Denna ovilja och fruktan sökte svenskarne med all makt aflägsna. Det var därför riksakten uttalade, att förenigen är tillvägabragt icke genom vapen, utan genom fri öfvertygelse, något som naturligtvis aldrig skulle hafva blifvit sagdt, om icke motsatsen i verkligheten varit fallet. Derför var det riksakten tillförsäkrade Norge, men icke Sverige frihet och sjelfständighet. — Deri, att riksakten funnit det nödigt att gifva Norge en försäkran, som hvad Sverige beträffar erkändes vara öfverflödig, ligger ett vittnesbörd, som, trots allt hyad man för öfrigt förklarade, visar att rikena icke betraktade sig såsom hvarandras jemlikar, ett vittnesbörd som bör göra så mycket mera intryck, som det framkommit af sig sjelft.»

Sådan är enligt en rättslärdd norrmans vittnesbörd den historiska betydelsen af den mångåberopande jemlikhetsfrasen. Dess makt att gälla mer än bestämda lagstadganden och bestående sakförhållanden torde icke deraf vinna ökad styrka. Nu förefinnes visserligen icke från Sveriges sida någon obenägenhet att medgifva Norge fullkomlig likställighet inom unionen; tvärtom önska vi en sådan organisk utveckling af rikenas förenig, att denna likställighet blefve en möjlighet. Men erfarenheten har lärt oss, att, då detta icke kan ske utan tillmötesgående från norsk sida, vi därför måste strängt hålla på våra företrädesrättigheter inom det bestående unionsfördraget, för att icke utan vederlag tillfredsställa norrmännens åtrå och dermed kanske för all framtid stänga vägen för en fredlig utveckling af unionen — en väg, som hvarje gång vi velat beträda densamma funnits spärrad af norrmännens *non possumus*. Vi hafva icke med norr-

männen kunnat komma ett enda steg framåt i fråga om sådana internationella öfverenskommelser, som äfven mellan främmande stater höra till ett väl ordnad förhållande granar imellan. Det finnes säkert intet folk i världen, för hvars lynne och karakter allt mäklade med företrädesrättigheter och fördelar är så främmande som för det svenska. Detta är hos oss både i politik och ekonomi ett verkligt nationalfel, härrörande från en icke ringa grad af lättsinne i båda dessa hänseenden. Af norrmännen hafva vi åtskilligt godt att lära, bland annat just det att man icke skall skänka bort så mycket, att man icke har något att köpa för; och norrmännens ständiga klagan bevisar bäst att Sveriges ställning såsom unionens representant inför utlandet icke är någon värdelös köpeskilling i den unionella bytshandeln.

Vi lemna derhän, huru vida uttrycket om köpande i politiska saker är det mest lämpliga, men vi medgifva att det ligger åtskillig sanning i resonnementet, och det bekanta ordspråket, att af gåfvor och gengäfvor varar vänskapen längst, har sin ganska stora giltighet äfven i förhållandet länder emellan. Men vi kunna icke rätt se hvilka fördelar genom antagandet af detta fördrag skulle vinnas åt Norge, som ej på samma gång komme Sverige till godo. N. D. A. medger villigt att hvad vår regeringsform stadgar om handläggningen af det som rör rikets förhållande till främmande makter är i hög grad otillfredsställande äfven för Sverige, och anför derpå några slående exempel. Vi kunna dertill med största fog lägga den vid innevarande riksdag väckta motionen att riksdagens bifall skulle erfordras till krigsförklaring. Förslaget är naturligtvis i sin närvarande form omöjligt att bifalla, men det påpekar en felaktig bestämmelse i regeringsformen, och är så till vida förtjent af en viss uppmärksamhet. Nu innehåller emellertid förslaget till ny föreningsakt några ganska goda föreskrifter till inskränkande af konungens rätt att förklara krig, hvilka det vore en vinst att få upptagna i svensk grundlag, och äfven i åtskilliga andra fall anvisar det genom det unionella statsrådet en lämplig utväg att behandla sådana frågor som gemensamt angå båda rikena, och i andra fall åter föreslås knapt något annat än hvad som redan blifvit praxis. Vår tanke är derför, att förslaget utan synnerlig fara, och med någon fördel, skulle kunna antagas, så vida ett verkligt intresse för det samma finnes i båda rikena. Men detta är knappast händelsen, under det ett ganska

starkt parti både här och i norska storthinget fordrar dess förkastande.

I ett afseende skiljer sig vår öfvertygelse från N. D. A. Sverige, såsom den starkare parten, kan utan fara göra eftergifter af sin rätt, då de af andra sidan till sitt

värde uppskattas, ty då lider vårt naturliga principat intet afbräck. Skulle därför storthinget besluta sig för antagandet af föreningsfördraget, önskade vi att det äfven måtte bifallas af riksdagen, ehuru vi högeligen betvifla båda delarne.

Strödda underrättelser.

Om flygmaskiner. Den siare som kunde förutsäga om den eviga freden är förestående, såsom många för treffjerdedels år sedan hoppades, men hvilket ingen nu tror, han skulle äfven kunna säga om uppfinandet af flygmaskinen längre skall låta vänta på sig i ett tidevarf som uppfinner allt. Ty att konstruerandet af en sådan är det enda som skulle kunna för alltid stäcka denna lust till nästans hus som utmärker soldatnationerna, och hvilken ger sig luft i ärorikt slagande med hvad detill hörer, torde man kunna komma öfverens om; liksom att samma uppfinning absolut säkert skulle lyfta täcket för denna förebild till Millennium, till den eviga fridens rike, som kallas en evig fred. Egde blott Frankrike en enda flygmaskin, och Berlin, Dresden, München och Hamburg skulle ligga ännu mera öppna för förstörelsen, tyskarnes ultima ratio, än Paris nu gjort. Freden skulle inom kort förkunnas för att aldrig mera brytas, ty hvem vågade väl att förklara krig, då hvarenda stad i landet inom åtta dagar kunde vara förstörd af nitroglycerinbomber, nedsläppta från en af fiendens flygmaskiner, och då man måste vänta sig att från krigets början få se dylika pjäser med sina bihang af förödande sprängämnen sväfva öfver sina bataljoner? Hvem skulle kunna hindra en flygmaskin eller taga honom till fånga? Hur kinkigt detta vore, finner den lätt, som en gång sett, huru svårt en hök trots sin snabba flygt har för att hugga sin klo i en stackars dufva, som söker räddningen på sina svaga vingar.

Ur denna synpunkt taget, liksom för sakens egen skull, torde det icke sakna intresse att efterse, huruledes frågan om flygmaskinens uppfinning för närvarande står, och vi utbedja oss för detta ändamål läsarens uppmärksamhet för några ögonblick.

Alla tidigare försök till flygmaskiner,

samtliga grundade på användande af vingar liknande foglarnes, ha slutat med gäckade förhoppningar, om också icke alltid så tragiskt som »flygsmedens» experiment, hvilket, som bekant ledde till att han bröt armar och ben af sig. Det är först förslaget att använda den arkimediska skrufven som gifvit någon grundad förhoppning om att en flygmaskin skulle kunna uppfinnas. Nadar, bekant såsom luftseglare och fabrikant af de ballonger hvilka under kriget afgått från Paris, har egnat sitt lif åt realiserandet af skrufvens användande, för att »höja menskligheten öfver gruset» på ett mera praktiskt sätt än de hvilka man förut användt. Hans tro på skrufvens lämplighet för ändamålet har gjort att han kallar den för *Sainte Hulice*, den heliga skrufven. De förberedande försök han anställt ha lyckats väl. Så förfärdigades för några år i Paris sedan en liten flygmaskin, på hvilken foglarnas vingar ersattes af en arkimedisk skruf och hvars rörelsekraft utgjordes af en stark urfjeder. Maskinen steg ett godt stycke upp i luften och förde på sin resa med sig en rotta, hvilken helt visst med blandade känslor såg sig i besittning af en egenskap som bland däggdjur eljest blott utmärker flädermössen. Den utmärkte vetenskapsmannen prof. *Babinet* anmärkte i anledning af denna händelse, som onekligen var ett evenement, att då man vet, att en maskin lemnar ett jemförelsevis förmåuligare kraftresultat i ju större skala den är tilltagen, så bör det vara lättare att, då man funnit den rätta metoden, med en af ångmaskin drifven flygapparat lyfta en elefant än det med den lilla maskinen var att lyfta en rotta.

Men »den rätta metoden» har sedan dess icke blifvit påfunnen, åtminstone icke utförd. För det första skulle en ångmaskin vara olämplig, till följe af dess ångpannas

samt vattnets och bränslets tyngd. Man eger dock en annan kraftmaskin, hvilken, olämplig som den i andra fall må vara, synes liksom uppfunnen för att bidraga till problemets lösning. Det är gasmaskinen. Dess bränsle, lysgasen, är lättare än luften, och i stället för att tynga ned en flygmaskin, skulle detta bränsle, förvaradt i en mycket långsträckt, efter maskinen sväfvande ballong, snarare tjena till att underlätta flykten än tvärt om. En flygmaskin torde således komma att i visst afseende arbeta under gynnsammare förhållanden än till och med sjelfva fogeln. Det bränsle som behöfs för dennes flygt, nemligen den mat han förtärt och musklerna i hans lemmar, är tyngre än luften och verkar således, i motsats mot den med en gasmaskin utrustade flygmaskinens, nedtyngande. Här torde kunna anmärkas, att äfven ett par andra omständigheter göra att flygmaskinen skulle ha vissa fördelar på sin sida i en täflan med foglarne. För det första skulle flygmaskinen få en »kropp af järn», och detta betydde här vid lag detsamma som att denna kropp, dess muskler och ben, skulle med jmförelsevis mindre tyngd ega större styrka än fogeln. Vidare går vid fogeln flygt en icke obetydlig del af hans kraft förlorad, ty medan den del af vinglaget som går i riktning mot jorden tjänar till att lyfta djuret, så verkar i nästa ögonblick vingarnes höjning till att sänka detsamma, ehuru naturligtvis icke med så stor kraft som det förut höjts. Detta är icke fallet med skruven, om denne blifvit på lämpligt sätt konstruerad: större delen af den kraft som användes för dess kringvridande tillgodogöres för maskinen såsom lyftkraft.

Den andra invändning som kan göras mot professor Babinet's yttrande, för så vidt det rör flygmaskinen, är följande. Ju större skruven göres, desto längre måste de armar blifva medelst hvilka de af väf bestående luftskoflarne, liknande skoflarne i en ångbåtspropeller eller vingarne på en väderqvarn, äro förenade med drifaxeln. Men ju längre de äro, desto gröfre, d. v. s. tyngre måste de äfven göras — oberäknadt den större kraft de måste ega för att vrida skruven. Dessa armar motsvara vingben hos fåglarne. I enlighet med mr Babinet's åsigt skulle en örn, som vore lika stor med hundra vanliga örnar, kunna lyfta kanske tvåhundra gånger så mycket som en

enda af de senare, om ej den förras vingben till följe af sin längd måste göras så ofantligt mycket tyngre än de, ensamt till följe af den större belastningen, behöfde vara. På samma sätt med flygmaskinen. En luftskruf, tillräckligt stor för att bära en människa och en erforderligt stark gasmaskin, måste ega så starka d. v. s. så tunga armar, att dessa omöjliggjorde all tanke på flygt. Det vore ej här tillräckligt att använda ett mekaniskt konsgrepp, af hvilket naturen begagnat sig både i afseende på djurens ben och foglarnes vingfjedrar, och som går ut på att vinna styrka i förening med lätthet — att nemligen göra ifrågavarande armar rörformiga. Ett jernrör gör visserligen större motstånd mot sönderbrytning än en lika lång och tung jernstång, och detta motstånd växer med rörets vidd; men det ögonblick kommer snart då röret viker sig, liksom ett hoprulladt pappersark på hvilket man bryter brukar göra. Sålunda skall man troligtvis ej på denna väg vinna tillräcklig styrka och lätthet för att kunna använda jernrör för flygmaskiner, om man ej hittar på ett ytterligare konsgrepp för att supplera naturen, hvilken icke behöft gå längre än hvad den i detta afseende redan gjort.

Nåväl, detta konsgrepp synes nu vara funnet: jernröret kan utvidgas snart sagdt huru mycket som helst, och styrka förenad med lätthet i nästap obegränsad grad vinnas.

Det sades nyss att ett hoprulladt pappersark viker sig då man bryter på det, men gör en lång papperspåse af samma ark och blås upp densamma, liksom barn då de blåsa upp tomma konfektpåsar för att smälla med, och man skall finna att denna långa papperspåse, motsvarande ett jernrör med stor vidd, icke viker sig då man bryter på den, åtminstone icke på långt när så lätt som förut. Den brister visserligen till slut, men så är också papperet ett material som icke i styrka kan jmföras med jernet, hvilket dessutom naturligtvis icke bör vara på långt när så tunt som papper.

Om denna princip, som här blott till sina yttersta konturer är framställd, och hvilken dessutom kan användas för en mängd andra ändamål, skall i verkligheten göra utförandet af en flygmaskin möjligt och derigenom bidraga att betrygga världsfreden, är en allvarsammare fråga, på hvars besvarande vi skola akta oss för att inlåta oss.

En vådlig betjent. En nordamerikansk prest berättar följande anekdoter om en indiansk betjent, som under en längre vistelse i den stora vestern var anställd hos honom: —

I dessa vilda trakter tager man de tjänare man kan få och tackar till på köpet, eljest skulle jag säkerligen icke till betjent tagit indianen Chenta. Det var en vilde, som direkte kom från skogarne, med ett på en gång grymt och listigt utseende, ett ansigte hvars röda skinn vunnit ökadt behag derigenom att det med färg blifvit måladt eldrött, ett hår eller, rättare sagdt, en hästman som i grofva hoptrasslade testar föll ned öfver hans skuldror, med ett ord sagdt ett ingalunda tilldragande exemplar af menskligheten. Hvad som gaf hans ansigte ett alldeles egendomligt mörkt och dystert utseende var att det var upplyst af endast ett öga, och det ljus som detta kastade var gulaktigt och genomträngande, lömskt och injagande fruktan.

Hans antecidentia talade icke heller mycket till hans fördel. Han sades vara känd såsom stortjuf; man påstod att både sjunde och åttonde buden för honom voro som om de alldeles icke funnits till. Men detta var utan tvifvel förtal. Allt hvad jag kan säga är, att han aldrig stal ifrån mig, åtminstone så vidt jag vet, och icke heller försökte han att mörda mig. Han var till ganska stort gagn vid gröfre göromål i huset. Såsom att hugga ved, bära vatten o. s. v. Till detta slags arbete äro indianerna synnerligen nyttiga för nybyggarne. Deremot bör man icke lita på dem då det gäller finare göromål i hushållet och till dessa måste, såsom vi straxt skola få se, äfven diskning räknas.

Min vän Roskyn, på en gång borgmästare, poliskonstapel och fängvaktare i det nybygge, der jag bodde och hvilket man sedan, med den svaghet för titlar som är det flärdfräa republikanska sinnet egen, upphöjt till rang, beder och värdighet af stad — denne min vän satt en dag efter middagen och rökte sin pipa, medan hans indian höll på att diska i ena hörnet af rummet. Mr Roskyn såg upp, och ehuru han just icke egde förfinade vanor, erfor han en viss bestörtning vid åsynen af hvad indianen företog sig. Rödskinnet tog nemligen munnen full med vatten, sprutade detta på en tallrik som han skulle

rengöra och torkade sedermera densamma med sina svarta långa lockar.

L'âme se montre en peu, och den ofantliga skilnaden emellan racerna kan skönjas i sättet att tvätta en tallrik. En menniska i ursprunglighets- eller vildhetstillståndet kan använda den nyss beskrifna metoden och finna den naturlig och passande; men för den civiliserade mannen, och dit måste man äfven räkna borgmästarenpoliskonstapeln, förefaller den onaturlig och afskyvärd.

Jag var som sagdt nybyggets prest, och Chenta hade klart för sig hvilken ära det lände honom till att vara tjänare åt de vitas höfding och store medicinman — åt honom som arbetade »med papper» och hade ett slags telegrafbyrå för meddelanden mellan det osynliga och det synliga. Chenta gjorde också sitt bästa för att upprätthålla sin värdighet, ehuru de medel han understundom för detta ändamål använde voro tvetydiga. En dag kom en indiansk kvinna till min bostad och bjöd ut torrved. Som jag icke för ögonblicket hade några småpenningar, tillsade jag Chenta att be henne gå. Härpå svarade hon att hon ville taga bröd såsom betalning. Nu hände det så att det icke heller fans något bröd i huset. Men Chenta, som icke ville röja familjens fattigdom, hade ej lust att säga rätta förhållandet utan yttrade:

»Åh, presten äter aldrig; han håller alltid bön och gör papper» (d. v. s. har umgängelse med det osynliga) »han har icke tid att äta». För att ytterligare bekräfta denna med indiansk värdighet framställda lögn, tillade han: »Ser ni icke huru tunn och mager han är? Han är icke fet som andra blekansigten.»

Trots det löjlige i påhittet lyckades jag hålla mig tillräckligt allvarsam för att förebrå den slyngeln hans lögnaktighet.

Chenta hade naturligtvis en mängd vänner och bröder i sin stam, som uppslagit sina tält i närheten af nybygget. Till dessa brukade han ädelmodigt skänka de olika klädespersedlar jag gaf honom till hans egen prydnad. Han kom då nästa morgon till mig i saknad af något mycket väsentligt plagg eller bärande något ruskigt sådant i stället för min gåfva. Visande på den trasiga utstyrseln brukade han då berätta, hurusom alla indianerna, då han lemnade lägret, varit ute och sett på honom med den mest

lifliga förvåning, målad i sina anleten och ropande: »Se på Chentas rock! Se, Chenta har ingen skjorta! Chenta, du borde skämmas, att du, höfdingens man, skall bära ett par sådana byxor.» Detta knep var hans vanliga utväg, då han sökte utpressa af mig gåfvan af ännu ett plagg.

En gång hade jag lofvat honom en rock som jag då bar. Kort derefter blef jag sjuk, och Chenta yttrade till mig i bedröflig ton:

»Höfdingen mycket sjuk, hoppas höfding icke dö!»

»Skulle du bli mycket ledsen då, Chenta?» yttrade jag rörd.

»Ja, höfding, Chenta mycket ledsen om höfding-dö, ty då Chenta icke få rocken!»

Och ändå kunde han ju hvilken natt han behagade ha inträdt i min hydda — dörren var aldrig läst — och, måhända biträdd af en eller ett par indianska bröder, ha mördat mig i sömnen samt derpå efter eget behag ha lagt sig till min garderob och andra saker. Hans samvete skulle ha lugnat sig öfver denna lilla affär, ensamt vid minnet af den siste indian som rättvisan i kolonien fört till döden, och hvars brådstörtade slut sålunda skulle bli hämnad genom min ändalykt, oberäknadt att det skulle varit en vacker prydnad för hans enskilda samlingar att ega skalpen af de hvitas medicinman. Men han gjorde intet af allt detta. Chenta, då jag tänker derpå, känner jag mig tacksam! Länga må ditt lif blifva skonadt, såsom du skonade mitt. Jag hoppas att denna min fromma önskan skall gå i fullbordan, så vida du icke blir hängd för någon oförsigtig häststöld eller dödad i någon ärorik strid med platthufvuden, siouxindianer, ormindianer eller hvad namnet månde vara på den stam som hysar dina fiender.

Judarne i London. Uppfylld af berättelser om förtryck och grymheter som denna nations historia är, eger den dock knappast något kapitel som är så rysligt som det hvilket handlar om hvad de upplevat i London. Under Richard I:s första regeringsår företogs å dem en massaker. Deras lösegendom beskattades särskildt under Henrik III. År 1255 fördes nittiotvå af dem från Lincoln, anklagade att ha korsfäst ett kristet barn; af dessa blefvo, såsom det heter, »aderton råbrå-

kade vid middagstiden och hängda på qvälen». Deras kvarter plundrades, år 1263, hvarvid femhundra af dem mördades. Tvåhundra nittiotvå judar blefvo år 1278 hängda eller råbråkade för att ha klipt guld af mynt; och slutligen blefvo år 1289 alla judar förvisade från riket. Först fyrahundra år sednare blefvo de af Oliver Cromwell återkallade.

Luften i fabriksrum. Nyligen har en dr Sigerson i kongl. akademien i Dublin hållit ett särdeles intressant föredrag öfver de mikroskopiska beståndsdelarne i atmosfären under olika förhållanden och berättade dervid att han, så som man väl kunnat vänta, funnit luften i verkstäder och fabriksrum uppfylld med delar af sådana kroppar som motsvara den der drifna industrigrenen. Så visade sig i jernverken kol, aska och jern, det senare i form af genomskinliga små kulor af $\frac{2000}{1000}$ tum i diameter. Luften i en skräddarverkstad var full af kringflygande trådar af linne och bomull och utomordentligt små ägg, och på ställen, der säd tröskas, är den uppfylld af fibrer, stärkelse och groddtrådar m. m. Luften i stilgjuterier och boktryckerier innehåller antimon, i stall visa sig hår och andra animaliska delar; luften i dissektionsrum skildras såsom särdeles ohygglig. Det vid lin- och hampskäktning uppkommande dammet förklarar dr Sigerson vara lika farligt som det i de beryktade stålsliperierna.

Innehåll:	Sid.
Motioner vid 1871 års riksdag	113.
Arbetsfrågan, II	118.
Blick på pressen	123.
Försvarsfrågan. Unionsfrågan.	
Strödda underrättelser	125.
Om flygmaskiner. En vådlig betjent m. m.	

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställen. för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5: 50, för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsorts-prenumeranter inberäknadt.

OBS. Alla meddelanden rörande *Veckoskriften* ställas till **Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.**

Stockholm. tryckt hos A. L. Norman. 1871.